

ARTICULUS III

Utrum vel quatenus sensus referant
objecta prout sunt in seipsis.Status
questionis

159. Quæstio hæc, quæ nostris diebus maxime controversitur inter Scholasticos cæterosque Philosophos et naturalium disciplinarum tractatores, investigat objectivitatem, quam vocant sensationum nostrarum. Et quamquam præcipue respicit externos sensus, vere quoque spectat ad internos, quippe qui objecta illorum reproducent, ut notum est de sensu communi, imaginatione ac memoria, quæ nullum prorsus objectum extra nos positum referunt, quin prius aliquo saltem modo per januas externorum sensuum ingressum fuerit. Circa propositam ergo controversiam communis semper viguit Scholasticorum sententia, realitatem objectorum sensibilium tuentium eo præcise modo, quo illa sensibus sanis riteque dispositis et applicatis apparent; atque hæc et non alia fuit mens sapientium illorum, cum veracitatem sensuum propugnarent, quemadmodum inde ab ipsa *Logica Majori* novimus. Sane ut mittamus sensibilia per accidens, quæ proprie et in se non percipiuntur a sensibus; non solum communia, sed ipsa quoque sensibilia propria, colorem, sonos, etc., profitebantur esse in corporibus secundum eum modum essendi objectivum, quo a nobis apprehenduntur. Hujusmodi porro utriusque generis sensibilia ita sentiri existimabant, ut ipsa prius in potentiam sensitivam agant, qualitatem quamdam, speciem, imprimendo, velut objecti similitudinem, qua potentia ad sentiendum, objectumque vitali quadam imagine intentionaliter exprimendum, et representandum determinetur, prout in superioribus declaratum manet. Quare doctrina hæc a recentioribus interdum vocari solet *theoria assimilationis*, quia secundum eam omnis cognitio reputatur similitudo quædam intentionalis objecti. Ita frequentissime opinabantur Philosophi, donec Renatus Cartesius posteris dedit exemplum dissentiendi, asseverans nullas esse in corporibus sensibiles qualitates, quas nos in illis percipimus, sed quidquid colorum, sonorum ac cæterorum propriorum sensibilium nobis inesse videtur, non esse nisi puros

et veterum
communis
opinio,adversus quam
inde a Cartesio
distinguitur
comparant
recentiores.

putos motus corporearum particularum (1). Cartesii hac in res vestigiis inhaesit inter alios Joannes Lockius, a quo inventa primum esse dicitur divisio illa qualitatum corporearum in primarias et secundarias. Inter primarias recensuit *extensionem, soliditatem, figuram, motum*, easque ideo primarias dixit, quia in se sunt vere et absolute independenter a subjecto sentiente. Secundarias vero vocavit sensibilia propria, *colorem, sonum, odorem, saporem, calorem*, quæ arbitratus est a prioribus resultare, nec reapse corporibus eo pacto inesse, quo a nobis percipiuntur, ideoque non sunt aliquid simpliciter absolutum et *objectivum*, sed *subjectivum* et relativum, tale videlicet, quod in nobis certas gignere queat impressiones, quas sensus exhibent sub forma peculiari *visionis, auditionis*, etc., quæ proinde nullam gerunt veri nominis similitudinem cum objectis representatis, nec possunt testari, quid vel qualia sint illa in se, sed tantum qualia sint respectu nostri, seu qualem in sensibus nostris efficiant affectionem (2). Divisio hæc Lockiana qualitatum sensibilium, ut vides, e diametro opponitur divisioni Scholasticorum, quibus magnitudo, figura, etc., nempe communia sensibilia secundario loco, sensibilia vero propria primario percipiuntur. Doctrina hæc postea

Lockiana
qualitatum
corporearum
divisio
in primarias et
secundarias,e diametro
opposita
divisioni Scholasticorum.

Hæc doctrina.

(1) «Puisque nous savons que notre âme est de telle nature que les divers mouvements de quelque corps suffisent pour lui faire avoir tous les divers sentiments qu'elle a, et que nous voyons bien par expérience que plusieurs de ses sentiments sont véritablement causés par de tels mouvements, mais que nous n'apercevons point qu'aucune autre chose que ces mouvements passe jamais par les organes des sens jusqu'au cerveau, nous avons sujet de conclure que nous n'apercevons point aussi en aucune façon que tout ce qui est dans les objets que nous appelons leur lumière, leurs couleurs, leurs odeurs, leurs goûts, leurs sons, leur chaleur ou fraîcheur, et leurs autres qualités qui se sentent par l'attouchement, et ainsi ce que nous appelons leurs formes substantielles, soit en eux autre chose que les diverses figures, situations, grandeurs et mouvements de leurs parties, qui sont tellement disposées qu'elles peuvent mouvoir nos nerfs en toutes les diverses façons qui sont requises pour exciter en notre âme tous les divers sentiments qu'ils y excitent. *Les principes de la Philosophie*, 4.ème partie, num. 198.

(2) Vide Cardin. Gonzalez, *Historia de la Filosofia*, tom. 3, num. 73. Madrid, 1886; A. Fouillée, *Histoire de la Philosophie*, 3.ème partie, chap. 6, paragr. 1, pag. 332. Paris, 1882.

qua quidam ad
idealismum
fulciendum
uti sunt,

frequentissima
erant apud
recentiores:

Eadem uberius
describitur.

multis arrisit, ac recentioribus temporibus plane triumphavit inter naturalium scientiarum cultores ac Philosophos extra Scholasticorum aulas vagantes. Multi etiam Cartesiani et Lockiani inventa ad idealismum fulciendum derivaverunt. Eodem enim jure, quo Lockius negavit objectivam realitatem propriorum sensibilibus, earumque representationem voluit esse subjectivam, putarunt Berkeleyus et alii caeterarum quoque qualitatum, atque adeo cujuslibet corporeae entitatis, realitatem, quam Lockius salvam reliquerat, denegandam sibi atque e medio tollendam esse concluderunt (1). Illud vero me magis movet, quod inter osiores objectivae realitatis sensationis videam quosdam egregios scriptores S. Thomae studiosos, deque philosophica instauratione haud mediocriter meritos (2), qui non solum recentiorum hac in re placita sequuntur, sed etiam hodiernis antiquae doctrinae asseclis ideosuccensere videntur, quia nolunt adhuc veteribus principiis valedicere, et praclarissima naturalium scientiarum inventa amplecti.

Verum ut haec sententia accuratius exponatur, varii sunt in ea sustinenda gradus: primo enim, ut praecipuos dumtaxat et quidem generatim meminerim, idealistae omnem prorsus sensationibus nostris objectivam realitatem eripiunt, ac

(1) «On a vu que toutes nos idées, selon Locke, sont des perceptions sensibles, car nous ne connaissons les qualités des choses que par nos perceptions; cependant, Locke suppose toujours qu'en dehors de nos perceptions mêmes, il existe des choses inconnues. Berkeley se demande s'il est vrai que ces choses ont une réalité; et il remarque qu'en définitive nous n'en pouvons rien savoir, puisque nous pouvons seulement connaître ce qui est en nous. Pourquoi donc supposer encore avec Locke l'existence de choses et de substances qui seraient le soutien inerte des phénomènes? Si on les admet, comme elles nous sont toutes également inconnues, elles sont toutes pour nous indiscernables, et nous n'avons aucune raison pour ne pas les réduire, comme Spinoza, à l'unité d'une seule substance». Fouillée, loc. cit. paragr. 11, pag. 342, 343. Cfr. Card. Gonzalez, op. et loc. cit., paragr. 77.

(2) In quorum numero sunt M. Domet de Vorges (*La perception et la Psychologie thomiste*, Paris, 1892) et A. Van Weddingen (*Les bases de l'objectivité de la connaissance dans le domaine de la spontanéité et de la reflexion*, opus editum in collectione *Mémoires couronnées, etc.*, publiés par l'Académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique, tom. 42).

repraesentationes corporei mundi vana esse ludibria mentis autumant (1). Alii non negant quidem realitatem corporei mundi, sed eam nobis incognitam volunt, quippe qui solas modificationes mentis nostrae novimus, ex quibus ut summum causam aliquam earum extra nos esse concludere dumtaxat possumus, quin tamen, in quid vel qualis ea sit, cognoscere liceat, Alii sola sensibilia communia percipi nostris sensibus, prout in se sunt, concedunt. Alii demum, quae mitissima est communissimaque nostris diebus objectivitatem sensationis nostrae respicientium sententia, tactui largiuntur objectivam veracitatem in percipienda extensione resistente; in caeteris vero sensibus, quin etiam in ipso tactu, cum calorem refert, negant, objectum, prout in se est, quidpiam habere commune cum ea forma, et modo, quo per sensationem nobis manifestatur. Ratio vero, in qua reddenda omnes isti auctores conveniunt, ea est, quia lux cum suis coloribus, prout jam scientiae physicae compertum habent, aliud non est, inquit, quam vibratorii motus aetheris transversales, seu perpendiculares radiorum directioni, qui a corpore luminoso vel colorato per spatium undulationibus diffunduntur; soni similiter consistunt in motibus vibratorii non aetheris, sed aeris, ejusque non transversim, sed secundum eandem directionem, qua sonus diffunditur, editis; calorem etiam in motibus minimarum particularum materiae reponunt (2). Non tamen quilibet motus vibratorius materiae imponderabilis sub forma et specie lucis et colorum, nec quilibet motus materiae ponderabilis sub forma et specie soni percipi nostris sensibus potest, sed ille tantum qui certum numerum vibrationum in uno secundo momento importat; sicut enim singuli toni musicales determinatum numerum vibrationem important, *infra* vel *ultra* quem nullus sonus auditur, ita singuli colores, quasi totidem toni visibiles, determinatum numerum vibrationum requirunt, ita ut si pauciores vel plures fuerint, nullius se-

(1) Vide *Cosmolog.* num. 5, pag. 12 seqq.

(2) Non tamen conveniunt naturalium disciplinarum tractatores in definienda natura istorum motuum, sicut jam retulimus in *Cosmologia*, num. 346, pag. 1166 in nota (2).

cultura sit visio lucis vel coloris (1). Odor denique etiam revocatur ad motus, quibus particulæ corporis odoriferæ vellicant organum olfactus, et gustus ad similes motus in peculiaribus nervis papillis linguæ a sapido objecto genitis. Hæc nimirum est doctrina, a recentioribus Physicis et voce et scripto buccinata, corpoream omnem qualitatem atque activitatem solo motu, vel certe aliquo motus modo (velocitate, directione vibrationum...) absolvi (2). Sunt tamen alii, qui hanc assertionem nolunt ad odorem et saporem extendere, quorum nondum satis explorata est natura et ratio activitatis. Itaque cum spatia omnia siderea æthere compleantur, cumque æther ærereæ atmosphæræ, atque adeo corporum omnium terrestrium, atomos circumdet, prout illis asserere libet; motus isti vibrationesque sensibilibus corporum facile per interjectum medium in organa perveniunt, eaque excitant. Et quamvis *eiusmodi excitationes nihil aliud* esse dicantur *præter mechanicum motum*, nescio tamen, quo facto fit, ut sive ex varia vibrationum ipsarum specie, sive ex specifica nervorum vel centrorum cerebralium conditione ac vi (3), sive potius ex peculiari activitate diversarum potentialiarum (4), penitus transformetur, ac sub specie formaque

(1) Ita passim observant istius doctrinæ assertores «On nous dit que les vibrations de 16.000 à 36.000 par seconde, seraient perçues comme son; les vibrations de 450 à 785 billions par seconde, comme lumière ou couleur; et les vibrations d'intensités intermédiaires, comme chaleur. Ainsi le son serait le signe des vibrations de faible intensité, la couleur serait le signe des vibrations d'intensité supérieure, et la chaleur de celles de moyenne intensité. De plus, nous dit-on, le son en s'élevant de 16.000 à 36.000 vibrations devient de moins en moins grave, de plus en plus aigu, et cette progression insensible dans l'acuité du son est un signe d'une progression correspondante dans la rapidité des vibrations. De même dans la série progressive des couleurs ou de la chaleur». Farges, *L'objectivité et la perception des sens externes*, pag. 180.

(2) Quam sententiam fuscè descriptam et refutatam reliquimus in *Cosmologia* loc. nup. cit.

(3) Recole paulo superius notata initio præcedentis articuli, num. 150, pag. 526, in nota.

(4) Postremam hanc explicationem amplectitur inter alios clarissimus. Domet de Vorges; «Comment ces vibrations, inquit, déterminent-elles la sensation de couleur? Il faut recourir pour cela

colorum, sonorum, etc. in visione, auditione, etc. nobis appareant. Quæ si vera sunt, nec sol reapse lucet, nec splendent colores, sed tantummodo vibrat materia, et vibrare facit medium et organum visus, nec musici concentus sonant, sed solum vibrant chordæ vocales laryngis, aliave corpora et instrumenta, quæ sonum emittere putantur, et vibrationes suas organo auditionis communicant; nec atra nox a clarissimo die, vel altissimum silentium a vocibus et clamoribus aliter reapse differt, nisi quia quiescit materia corporea, vel agitur certis quibusdam motibus ac vibrationibus; nec proinde aliud inter diem noctemque et inter sonantia mutaque corpora discrimen reale deprehendit Deus et angeli, quippe qui cum careant organis, que istiusmodi vibrationibus afficiantur, nec possunt sensibiles qualitates, sicut, nos fictis colorum, sonorum, etc., imaginibus representare.

Quæ cum ita sint, sequitur 1.º sensibus nostris nihil posse cognosci relate ad naturam propriorum sensibilibus, et totum iudicium ac certitudinem de hac re penes intellectum esse debere. Et ratio est, quia huiusmodi qualitates sensus nostri nullatenus percipiunt, prout in seipsis sunt, sed tantum prout organa nostra afficiunt; unde intellectus partes erunt audire, ut ita dicam, testimonium sensuum, illudque rite interpretari, ut veritatem eliciat (1). 2.º Sequitur sensationes,

Ex qua doctrina sequitur 1.º nihil posse a nobis esse cognosci relate ad naturam sensibilibus propriorum cognoscere;

2.º sensationes

à l'activité propre de la faculté sensitive. Pendant que l'organe est impressionné, la puissance qui lui est unie est excitée à réagir, et elle réagit suivant des lois qui résultent de sa nature même. Elle interprète chaque nombre de vibrations par la sensation d'une nuance particulière. Toutes ces nuances se groupent en sept couleurs fondamentales: rouge, orangé, jaune, vert, bleu, indigo, violet. Un ensemble de rayons comprenant toutes les natures de vibrations en proportion sensiblement égale donne la sensation du blanc. L'absence presque absolue de vibrations convenables à l'œil donne la sensation du noir, qui n'est pas l'inaction complète du nerf optique, mais une véritable sensation». Domet de Vorges, *La Perception et la Psychologie thomiste*, pag. 17.

(1) Cfr. Domet de Vorges, op. cit., chap. XIII. pag. 229 seqq., ubi etiam contendit doctrinam S. Thomæ circa valorem cognitionis sensitivæ amico federe conciliari posse cum doctrina recentiorum. «Certaines personnes, inquit, semblent croire que, si on admet la subjectivité des espèces sensibles, c'en est fait de toute la philosophie

quædam
esse
hallucinationes:

prout a nobis habentur, esse subjectivas illusiones, atque adeo haud penitus inepte a Taine vocatas esse *hallucinationes veras*. Sunt illusiones et instar hallucinationum, quia re vera illudunt, ac decipiunt nos in representandis objectis aliter, ac in se sunt; differunt tamen a vulgaribus hallucinationibus, quia his nihil solidum respondet extra nos, sensationibus autem aliquid reapse respondet, quod quid et quale sit intellectui deprehendendum, ac decernendum post diuturnum studium atque observationes relinquetur (1). 3.º Sequitur, id quod statuunt recentiores, quorum sententiam describimus, sensationes nostras nequaquam esse imagines vel similitudines proprias objectorum, sed tantum signa, sicut voces sunt signa conceptuum, vel fumus est signum ignis, quæ nullam

3.º nec
imagines,
vel representa-
tiones ullius
objecti realis,
sed tantum
signa quædam:

traditionelle. Nous pensons qu'elles ne se font pas une idée suffisamment exacte des principes de cette philosophie. Nous ne prétendons pas, assurément, que S. Thomas ait douté de la valeur objective des sensations. Il n'y avait de son temps aucune raison de suspecter la conformité des sensations avec leurs objets; S. Thomas y a cru, et devait y croire comme tout son siècle. Mais nous pensons qu'en dehors de cette question de fait, les idées de S. Thomas sur la valeur et la portée de la connaissance sensible sont parfaitement compatibles avec les vues des savants modernes, etc. Id. ib. pag. 229.

(1) «On répète continuellement, comme un axiome posé par S. Thomas, que le sens saisit les choses comme elles sont; *apprehendit res ut sunt*. Je me reporte aux différents endroits où cette expression a été employée, et je la trouve presque toujours accompagnée de quelque restriction. S. Thomas nous dit, par exemple, que le sens est vrai en tant qu'il saisit les choses comme elles sont, ou bien que le sens saisit ce qui est s'il n'y a empêchement ni dans le milieu ni dans l'organe. Ce ne sont pas là des déclarations de principe; ce sont de simples applications d'une vue que l'on n'avait alors aucune raison de croire inexacte. Le Docteur angélique n'entendait nullement nier qu'il y eût des cas où les sens nous trompent; il remarquait seulement qu'ils ne nous trompent jamais sur le fait même de la sensation: «Les sens nous informent, dit-il, suivant la manière dont ils sont affectés, et parfois il arrive qu'ils sont affectés d'une manière différente de l'état physique de l'objet. Nous nous trompons alors par rapport à l'objet, mais non par rapport à la sensation elle-même. Un moderne parlerait-il autrement?»

Quelle différence y a-t-il donc entre cette théorie et la théorie moderne, sinon que celle-ci généralise un cas parfaitement connu du saint docteur? Domet de Vorges, op. et loc. cit. pag. 230, 231.

habent cum re significatâ similitudinem. Sic singulæ auditiones vocum vel sonorum sunt mera signa vibrationum, quas ex *Acustica* novimus per diversos tonos *gamma* musicalis; et singulæ colorum visiones non sunt imago alicujus speciosæ realitatis, quæ sub ea forma existat in corporibus, sed tantum signa citissimarum vibrationum, quas edî deprehenderunt Physici a variis *spectri* coloribus, in quibus sua quoque velut *chromatica gamma* agnoscenda est (1). Quare totus labor intellectus nostri in cognoscenda rerum natura, quæ sensibus referuntur, in eo reponendus erit, ut signorum istorum verum volorem addiscat, et quasi vocabularium conficiat, sicut solemus in addiscenda lingua vocabulorum significationem inquirere (2). Qua de re fuse scripsit Reverendus Dominus de Broglie in suo opere de *Positivismo et Scientiis experimentalibus*. 4.º Ex quo demum concluditur relate ad valorem objectivum sensibilibus qualitatum ab iis,

4.º qualitates
sensibiles
non formaliter

(1) Non conveniunt omnino rerum harum scriptores in numero vibrationum, quæ a singulis coloribus eduntur. Josephus Echegaray hanc refert seriem: «Determinando el número de vibraciones del éter en los diferentes colores, resulta que el éter ejecuta:

	Vibraciones en un segundo.
en el color violado	734,000,000,000,000
en el » azul	685,000,000,000,000
en el » verde	581,000,000,000,000
en el » anaranjado	540,000,000,000,000
en el » rojo	477,000,000,000,000

Teorías modernas de la Física, pag. 110. Madrid, tercera edición, 1883; Que si vera sunt, visio coloris violæ: est signum 734 billionum vibrationum ætherearum, et ita porro.

(2) «La nature, inquit Rev. Dominus de Broglie, a sans doute posé à l'homme un difficile problème, celui d'arriver à la connaissance du monde par l'interprétation d'un petit nombre de signes, en marchant du simple au compliqué. Le petit enfant commence à marcher à la découverte du monde extérieur. Ce qu'il apprend, dans ses premières études, sous la direction de la nature, est plus difficile et plus important que les huit livres d'Euclide, qu'il apprendra plus tard. L'abîme qu'il franchit en passant du dedans au dehors, en atteignant la réalité objective, est un plus grand obstacle que l'Océan qui séparait Christophe Colomb du nouveau monde deviné par son génie». M. l'abbé de Broglie, *Le Positivisme et les Sciences expérimentales*, tom. 2, pag. 498 et 501.

sed causaliter
duntaxat
corporibus
inesse.

qui non sunt idealistæ, qualitates per se sensibiles *causaliter* tantum corporibus inesse, *formaliter* autem constitui per ipsam actualem sensationem. Unde hi scriptores, mediam tenere volentes viam inter idealismum et Scholasticorum sententiam, duplicem distinguunt objectivitatem sensationis, alteram rigidiores, quæ postulat similitudinem et conformitatem sensibilibus representationis cum objectis prout in se sunt, alteram temperatam, mitigatam vel fundamentalem, in eo sitam, quod objecti quidem realitas agnoscat, quod tamen aliter se habeat, quam apparet, vel sensibus representatur.

Summa
discriminum
inter veterem et
novam
doctrinam.

Hæc est communissima nostris diebus opinio circa sensationem ejusque objectum, quæ in duobus præcipue differt. Scholasticorum sententia: primo circa naturam et propagationem speciei sensibilibus seu impressionis ab objecto procedentis; nam recentiores existimant impressionem ejusmodi sive in sua origine, unde procedit, nempe in corpore luminoso vel in æthere, quo illud circumdatur, sive in medio, per quod propagatur, sive in organo, in quo recipitur, aliud non esse nisi motum vibratorium, nec ullam præterea ex ipso objecto activitatem vel virtutem potentiæ ad sensationem eliciendam accedere; Scholastici autem negant speciem in solo motu consistere, sed putant esse qualitatem quamdam complementem potentiæ virtutem, ut hæc objectum representare queat: quapropter asserunt eam esse vel formalem, vel certe virtutalem similitudinem objecti. Secundo, Scholastici asserunt realitatem sensibilibus propriorum, lucis cum coloribus, soni, etc., eo modo quo apprehenduntur, ita ut sensatio præ se ferat intentionalem similitudinem et imaginem objecti cogniti; recentiores vero arbitrantur nihil hujusmodi esse in corporibus, sed tantum vibrationes et atomos diversimode figuratas aut dispositas, quare sensilem representationem esse opus mentis, cui a parte rei non consonat objectum (1). Primum horum necesse non est iterum in

(1) Huc revocatur triplex differentia, quam statuit inter antiquam et novam doctrinam cl. M. Domet de Vorges: «Telle on expose communément la théorie scholastique. On peut signaler trois différences principales entre cette théorie et la théorie moderne, et ces différences semblent à première vue irréductibles. La théorie moderne admet

trutinam revocare: satis ostensum est in superioribus, speciem non esse qualitatem vel entitatem ordinis pure mechanici, qualis est illa, quæ in puro motu locali consistit, nec esse meram excitationem quæ potentiam ex sese completam determinet, vel applicet ad actum, sed veram virtutem objectivam complementem potentiam in ratione principii adequati sensationis (1). Itaque sola objectivitas vel realitas propriorum sensibilibus nunc vindicanda nobis est cum communissima Scholasticorum sententia, quam tuentur inter alios recentiores clarissimus Dominus Albertus Farges (2), et Revmus, Dom. Josephus Rubbini (3) et cl. Joannes Antonius Zanon (4); lucem quoque in virtute vel activitate a motu distincta repositit Hirn, qui tamen noluit eam esse qualitatem corpori inhærentem, sed entitatem quamdam per se stantem (5).

160. PROPOSITIO 1.^a Sententia negans sensibilia propria nostris sensibus apprehendi, prout in se sunt, non satis probatur argumentis hactenus excogitatis.

Propositio hæc non aliter demonstranda est, quam ejusmodi argumentis propositis et solutis.

1.um argumentum. Et primo quidem huc afferri possunt plures rationes positivæ, quibus adversarii rem probare

Sententia
negans
apprehendi
sensibilia, prout
in se sunt,
non satis
probatur
a suis partibus,
1.um
argumentum.

que la couleur ne suppose dans les corps que des vibrations et des atomes diversement figurés; la théorie ancienne admet dans ces corps la présence de la couleur elle-même. La théorie moderne admet que la propagation de la lumière se fait par des vibrations; la théorie ancienne soutient que la qualité sensible s'assimile le milieu. La théorie moderne regarde l'image sensible comme née de l'activité propre de l'organe; la théorie ancienne y voit une ressemblance imprimée dehors. Op. cit. chap. 2, pag. 20, 21.

(1) Vide supra num. 95 seqq., pag. 372 seqq., pag. 347 seqq., pag. 409, pag. 422 seqq.

(2) In suo præclaro opere, *L'objectivité de la perception des sens*, 2.ème édition, Paris, 1891.

(3) *Lezioni elementari di Fisica*, tom. 1, *Acustica*, lezione 16 et 18; tom. 2, *Optica*, lezione 33.

(4) *Analisi delle ipotesi fisiche*, parte 2, corp. 2.

(5) Vide Hirn in suo opere *Consequences philosophiques et métaphysiques de la Thermodynamique*, pag. 62, 64. Vide alia hujus scriptoris loca in *Cosmologia*, num. 348, pag. 1175, 1176.

nituntur, quasque in *Cosmologia* propositas et solutas reliquimus (1). Quibus hæc nunc juvat addere.

2.um
argumentum

2.um argumentum. Experientia ipsa notum est, cum dantur in corporibus quidam motus vibratorii, tunc demum sentiri eas, quæ vulgo dicuntur qualitates sensibiles, sonum et lucem; nam vibrationes, v. g. æris campani sonantis, tactu ipso sentiuntur, chorda etiam oculis vibrare cernitur, et acusticum instrumentum, *sirenem* vocant, vibrationes diversorum tonorum refert. Et simili modo probantur a Physicis vibrationes lucis, Præterea mutatis, auctis vel imminutis motibus, mutantur etiam ipsæ qualitates sensibiles; nam diversæ notæ vel toni musicales diversique colores numerum vibrationum, intensitas vero major aut minor amplitudinem sequitur undulationum. Ergo jure merito docent recentiores in motu consistere sensibiles qualitates.

dissolvitur:

Verum hæc ratio non probat qualitates in solo motu sitas esse, sed tantum cum proportionato motu conjungi, ac per motum propagari. Enim vero quid vetat lucem, qua corpus dicitur formaliter lucidum, in entitate aliqua diversa consistere, quæ cum adest, motus quoque vibratorii adsint in corpore, ac per eosdem quaquaversus diffundatur? Atqui ut adversarii recte concluderent sensibilia propria in solo motu mechanico formaliter sita esse, deberent ostendere in phænomenis sensationum nostrarum nullam aliam realitatem objectivam dari posse præter motum ejusmodi. Ergo manifestum est argumentationem adversariorum peccare contra legem illam, quæ vetat, ne conclusio latius pateat quam præmissæ.

3.um
argumentum

3.um argumentum. Color certe non est nisi lux modificata. Atqui colores varii diversum vibrationum ætherearum numerum diversamque motus velocitatem important. Ergo et lux et colores non sunt realitas aliqua objectiva eo modo, quo nobis apparent, sed mera subjectiva affectio; objective autem in solo motu consistunt. Major probatur α ex Newtoniano spectro solis: β) ex eo quod objecta diversimode

(1) Vide *Cosmolog.* num. 350, pag. 1182, *Objicies* 3.º usque ad *Objic.* 4.º

colorata apparent ideo solum, quia sub *diversa incidentia* ejusdem lucis conspiciuntur, etc. (1).

dissolvitur:

Verum hoc etiam argumentum non magis rem probandam evincit. Nam, *transmissa* Majore, Minor *distinctione* dissolvitur. Concedi sane potest colores varios diversum importare vibrationum numerum diversamque velocitatem; concedi tamen non debet, donec probetur, colores in hoc solum formaliter consistere. Major porro *transmittitur* nunc; quia colorum realitas objectiva bifariam explicari posset, primo admittendo illos esse qualitatem quamdam peculiarem, distinctam a luce, ac diu permanentem in corpore, quemadmodum veteres arbitrabantur: deinde ponendo colores resultare in corporibus ex diffusionem lucis in illa incidentis, unde sequitur colores in illis vere inesse, non tamen perenniter permanere, sed tamdiu tantum, quamdiu luce illustrantur. Utrumvis eligatur, de quo postea nonnihil dicemus, objectum argumentum penitus enervatur.

4.um
argumentum

4.um argumentum. Lux aut varietas quædam est caloris, siquidem objecta valde calida solent etiam lucere; vel fortasse idem est ac calor, qui dicitur *radians*. Atqui calor in motu consistit. Ergo etiam lux (2).

excluditur:

Sed responsio in promptu est, transmissa Majore, ac *negata* Minore, cujus falsitas in *Cosmologia* demonstrata manet (3).

5.um
argumentum

5.um argumentum. Mediis pure mechanicis non potest gigni nisi aliquid pure mechanicum. Atqui mediis pure mechanicis gignitur sonus, calor et interdum etiam lux. Ergo quamvis hæc sensibilia non percipiuntur tamquam aliquid pure mechanicum, re tamen vera sunt aliquid hujusmodi, nempe motus. Quamobrem sensibilia propria eo modo et forma, qua a nobis percipiuntur, non sunt realitas objectiva. Minor constat experientia. Etenim α) primo sonus percussione gignitur; percussione autem, non intelligitur, quid possit

(1) Cfr. apud cl. P. Vander Aa, *Cosmolog.* prop. 37, *Objic.* 3.º, 4.º, et 5.º

(2) Cfr. apud cl. P. Henric. Haan, *Philosophia naturalis*, lib. 1, num. 66, pag. 51, Friburgi Brisgovie, 1894.

(3) Vide *Cosmolog.* num. 350, pag. 1190, *Objic.* 6. Cfr. *Objic.* 5.º, pag. 1186; et num. 349, pag. 1177 seqq.

produci, nisi motus: cum potissimum videamus, aucto numero vibrationum, motum mutari, et acutiorem reddi. β) Deinde calor etiam frictione corporum et collisione producitur, et augetur. γ) Denique notum omnibus est phænomenum, quo impactu pugno in oculum, aut etiam compresso manu eodem organo, lux et colores varii formæque diversissimæ cernuntur.

respondetur **Responderi posset, negando Minorem.** Non enim reputat media mechanica esse quædam excitamenta, ut corpora patefaciant, vel exserant in actu qualitates, quas virtute habebant. Illud præterea notatum velim, quæ dicuntur ab adversariis media mechanica, esse corpora quædam physica suis proprietatibus et physicis et chemicis prædita; ideoque non possunt dici pure mechanica, nisi quatenus solis viribus mechanicis utantur. Undenam autem probant adversarii corpora, dum mechanicum effectum producunt, non posse simul alios effectus et alterationes gignere, qui proinde diversi sint a motu pure locali? Unde ad probationem α) respondeo ex illa non demonstrari intentum. Idque vel exinde confirmatur, quod una sola causa, percussio, flatus, pro diversitate naturæ corporis sonantis diversos edat sonos, cujus rei causa adæquata, quidquid sentiatur de natura soni, non potest repeti ex solo medio sonum excitante. Ad probationem β) similis esto responsio. Undenam enim constat, frictione ac collisione solum posse gigni motum, et non etiam alterari corpora? Ad probationem γ) dico varias afferri phænomeni objecti explicationes. Si ponatur, radios lucis intra organum visionis receptos, ibidem delitescere per aliquod tempus, et sic tactu vel compressione excitari ac visibiles intra ipsum oculum reddi, vel etiam in phænomeno isto locum habere phosphorescentiam quandam nervorum contextuum oculi (1); salva maneret objectivitas visionis, quia tum realem lucem et colores cerneremus (2).

6.UM argumentum **6.UM argumentum** petitur ex phænomenis *interferentiæ*, quam dicunt, luminis et soni. Nihil enim est notius apud

(1) Chيميци docent phosphorum reperiri in constitutione istorum contextuum.

(2) Hæc fusiùs pertractata vide, si lubet, apud cl. A. Farges. *L'objectivité* etc., pag. 214, 215. Lege a pag. 210.

Physicos, quam quod cum duo radii luminis æquales et invicem contrarii vel oppositæ directionis sibi occurrunt (quod evenit cum vibrationes utriusque radii differunt dimidio amplitudinis undulationis unius), non augeant luminis intensitatem, sed e converso gignant tenebras. Simili modo ex duobus undis sonorum æqualis intensitatis, qui contraria via propagantur, resultat silentium in omnibus illis punctis vel nodis, in quibus undæ, dimidium amplitudinis distantes, sese intersecant. Atqui phænomenum istud in sententia, realitatem objectivam sensationis admittente, intelligi nequit; egregie autem intelligitur, si lux et sonus in motu consistere dicantur. Ergo... Simile est phænomenum sensationis frigoris, quæ oritur ex occurso duplicis radii caloriferi.

explicatur **Verum responderi potest, negando primam partem Minoris.** Nam objectivæ realitatis assertores non negant, sed concedunt in phænomenis lucis et soni dari motus vibratorios, quos physicæ scientiæ certis experimentis demonstrant; hoc unum negant, lucem et sonum formaliter in prædictis motibus reponenda esse. Ergo phænomena interferentiæ poterunt eodem fere modo, atque adversarii, explicare. Nimirum ponamus lucem et sonum esse qualitates quasdam, quæ tamen comitem habeant motum, vehanturque per motum quasi influxus vibrantes et undulantes: cum motus contrarii ejusdem intensitatis se elidant, actus vel influxus coloris vel soni respondens puncto collisionis pertingere organum non poterit, ac proinde non percipietur, unde tenebræ ac silentium.

7.UM argumentum **7.UM argumentum.** Quandoque propter aliquam organi indispositionem audiuntur intra ipsum quidam rumores. Atqui tum nulla alia videtur assignari posse causa auditionis, nisi vibratio aliqua nervorum. Ergo sola vibratio videtur ad perceptionem soni gignendam sufficere, ac proinde dantur sensationes non objectivæ (1). Adde, quod post auditum magnum strepitum, adhuc pergit ille resonare in auribus, cum jam non amplius adest causa ejus.

solvitur **Primum horum phænomenorum etiamsi nullam rationabilem admitteret explicationem, non magni faciendum**

(1) Vide apud cl. P. Haan, loc. cit.

esset, quia non licet argumentari ex organo indisposito ad fallacem ejusdem perceptionem concludendam. Deinde si vere datur auditio et vibrationes in organo, adversarii ipsi profecto, nisi sint idealistæ, agnoscere debebunt causam aliquam realem et objectivam illas gignentem, quæcumque tandem ea sit, producendo nempe motus, in quibus solis vellent illi sonum formaliter consistere; nos vero, donec adversarii contrarium demonstrent, dicemus causam illam non motus solum vibratorios gignere, sed qualitatem præterea illam, quæ sub forma et modo peculiari rumoris illius percipitur. Alterum argumentum, quod analogiam refert cum phænomeno *persistentiæ imaginum* in oculis, facilius explicatur. Experientia enim demonstrat impressiones ab objectis in organo receptas, potissimum cum fortiores sunt, aliquantulum durare; quamdiu autem durant impressiones ejusmodi, permanent species in potentia, quæ proinde perget sentire magis minusve intense, pro majori minorive impressionis adhuc durantis intensitate.

8.um argumentum

8.um argumentum. Eadem realitas fluminis electrici, quæ ab oculis cernitur ut lux, diversimode, si ad alia organa admoveatur, sentitur, nempe ab aure ut murmur quoddam obscurum, a gustu ut sapor acidus, a tactu demum ut concussio. Atqui hæc haud ægre conciliantur, si ponamus objectum, quod ab istis sensibus percipitur, in seipso tale non esse, quale apparet, sed re vera motu contineri. Ergo...

disparatur;

Verum in primis quæri ab adversariis potest, quid repugnet eidem objectivæ realitati multiplicem virtutem qualitatemque sensibilem inesse? Nonne passim cernimus eandem substantiam corpoream varia virtute pollere, ratione cujus plures sensus, immo et omnes, afficere valeat? Cui ergo mirandum est, si flumen electricum etiam diversas excitet sensationes? Cæterum nescio, an satis explicari valeat phænomenum istud in adversariorum sententia. Sollemne enim est ipsis statuere varium esse modum ac velocitatem vibrationum, quæ a visu sub forma lucis colorumve, atque ab auditu sub forma soni percipiuntur, ut jam superius notaveramus. Quomodo ergo fit, ut in flumine electrico, si sensibiles ejus effectus in puro motu consistunt, adsit genus vel numerus vibrationum, qualis requiritur, ut sub-

forma lucis et soni, ejusque non acuti, sed gravis, percipiatur? Et quomodo nullæ aliæ vibrationes lucidæ audiuntur, nec gustantur, nec tremorem excitant membrorum? An dices esse in eadem electrici fluminis realitate diversos motus et genere et numero vibrationum, tales prorsus, quales adversarii volunt esse objectum diversorum sensuum? Verum videant sapientiores, num id non sit longe alienius a ratione, captuque difficilius, quam illæ ipsæ qualitates per se sensibiles ita objective a parte rei existentes, sicut sensibus apparent.

9.um argumentum

9.um argumentum repetitur ex phænomenis Daltonismi, sic vocatis ab anglo medico Dalton, qui ea primus animadverterat. Videlicet sunt plures, qui colorem viridem et rubrum ita confundunt, ut idem illis uterque videatur (1). Atqui phænomenum istud videtur demonstrare, representationem objectivam, quam præ se ferunt sensationes, esse opus ipsius potentiae, cui reapse non respondet objectum, saltem prout est a parte rei. Simile quiddam cernere est in aure, quandoquidem sunt nonnulli, qui non percipiunt quasdam notas musicales vel certe delicatiores aliquas modificationes tonorum; quare ineptiores sunt ad artem musicam addiscendam.

reficitur.

Huic argumento in primis respondere liceat, nihil eo evinci: totum enim quantum est supponit organum non recte

(1) Alia quoque ejusdem generis facta refert cl. A. Farges: «Mais ce n'est pas tout, inquit; il résulterait d'observations plus rares, mais fort vraisemblables, une confusion analogue pour d'autres couleurs, ou bien une distinction radicale entre deux nuances de la même couleur; ainsi le célèbre peintre de Montpellier, dont le Dr Fabre a publié le témoignage, assimilait sous la désignation générale de *couleurs chaudes*, le vert, le rouge brique, le vert pomme et le jaune; et sous la désignation de *couleurs froides*, il assimilait le rose, le bleu pâle, le violet et le gris. Au contraire, certaines nuances de rouge, ou bien certaines espèces de vert lui paraissaient n'avoir entre elles aucun rapport. Dans d'autres cas cités par le Dr Fabre, le jaune et le blanc métallique sont confondus ou pris l'un pour l'autre; le rouge paraît bleu, le bleu rouge, le vert foncé noir. Helmholtz en signale encore d'autres variétés assez curieuses sous le nom de dyschromatopsie, et d'achromatopsie (*Optique*, II, 389). Mais il avoue, avec tous les auteurs, la difficulté d'une constatation certaine et l'insuffisance des observations faites jusqu'à ce jour. Op. cit. pag. 109.

conformatum vel dispositum. Tolerari autem non debet, ut ex insito vitio organi vel accidentali indispositione regula desumatur ad iudicandum de actu et natura organice potentie. Ceterum explicari haud absurde phenomenon potest, quin objectivitate sensationis vale dicere necesse sit. Sane lumen album ex septem diversi coloris radiis varie *refrangibilitatis* componi, ex prismate et arcu caelesti demonstratur: probatur insuper ex Physicorum experimentis, hos ipsos colores non penitus simplices esse, sed ex aliis quibusdam varietatibus coalescere, sicut caeruleus constat ex mixtione violacei in majori, viridis in paulo minori quantitate, cum valde exigua rubri parte, prout probavit peritissimus rerum istarum investigator Helmholtz. Quare si quidam ex huiusmodi coloribus nequeant in organum, propter ejus vitium, agere, prout ad sensilem perceptionem requiritur, colores illi non percipientur, sed tantum illi, quorum actioni vel impressioni obnoxium sit organum. Et sic fieri potest, ut caeruleus color non possit apprehendi complete, ac prout est in se, sed tantum unum aut alterum ejus elementum. Nec proinde dicendum erit cum adversariis, sensum in Daltonismo affectis *ingere* representationem colorum, sed tantum illos apprehendere incomplete, quamvis vere; quia nimirum non totum, quod a parte rei est, sed partem dumtaxat refert (1).

(1) Vide cl. A. Farges, op. cit. pag. 201. Quod si causam physiologicam hujus incomplete sensationis nosse velis, idem praeclarus scriptor ex aliis auctoribus mutuatas sic exponit: «Quelles sont maintenant les causes physiologiques qui, de fait, produisent ces analyses incomplètes des rayons lumineux? Nous n'aurions pas à le rechercher ici, puisque cela importe peu à notre thèse; qu'il nous suffise de dire que nos adversaires eux-mêmes nous indiquent plusieurs hypothèses. Thomas Young et le Dr Fabre supposent l'absence ou la paralysie de l'une des trois fibres sensibles correspondant aux trois couleurs fondamentales; cette paralysie peut être congénitale ou accidentelle, une lésion, une action chimique, par exemple l'empoisonnement par la santaline, etc..., peuvent la provoquer d'une manière plus ou moins complète, ce qui produira de nouvelles variétés de sensations daltoniques. Herschel avait déjà expliqué le cas de Dalton par la paralysie. Une autre opinion, que nous nous contenterons de mentionner, en attribue la cause aux modifications subies par le pouvoir réfringent et réfléchissant des tissus organiques et surtout

Simili modo ratio redditur daltonismi auricularis. Ad auditionem enim experiendam, necesse est, ut sonus, vel quaevis ejus varietas et modificatio, vibrare faciat aliquam ex sex mille fibris Corti, sibi respondentem. Fac ergo aliquam vel plures ex hisce fibris propter morbum vel indispositionem excipere non posse vibrationes vel excitationem convenientem alicujus soni: non poterit ille audiri, quamvis interea audiantur alii, quarum vibrationibus excipiendis sana ac rite dispositae adsint fibrae (1). Verbo, uterque daltonismus exhibet phenomenon impotentiae sentiendi, propterea quod organum non potest recipere objecti speciem impressam, at nullatenus probat perceptionem sensilem esse meram illusionem subjectivam, objectum fingentem vel aliter representantem, ac est in seipso.

10.um argumentum fit ex phenomenon, quae retinae defatigationi adscribuntur. Qua in re, omissis aliis phenomenon, illud praecipue mirabile videtur, quod idem color pro retinae dispositione varie apparere potest. Respice frustum chartae rubrae, vivida luce illustratae, quantum necesse sit, ut retina defatigetur; si mox conjicias oculos in albam chartam, imago quidem frusti rubri in ea perseverat, non tamen amplius rubrum suffusa colore, sed mixto ex viridi et caeruleo. Quod si frustum chartae fuisset viride-caeruleum, mox apparisset rubrum. Nempe phenomenon istud exhibet mutationem unius coloris in suum complementarium, sitam in mera illusionis subjectiva. Ergo perceptio coloris rubri et viridis non est nisi opus facultatis nostrae sensitivae; atque adeo idem iudicandum est de reliquis etiam coloribus.

de la choroïde. La structure anormale de ce tissu ferait qu'après avoir reçu régulièrement les rayons colorés venus de l'extérieur, elle ne les renverrait qu'en partie sur les bâtonnets de la rétine, et après les avoir analysés mal à propos: ainsi voit-on certains tissus organiques, les ailes de certains papillons, ou bien une lame de nacre, une bulle de savon, iriser la lumière blanche qui les vient frapper. Les expériences fort curieuses de Parkinje ont donné à cette opinion une certaine vraisemblance. Nous regrettons de ne pouvoir entrer ici dans des détails, d'ailleurs si intéressants, mais qui sortiraient du cadre que nous avons dû nous tracer». Op. cit. pag. 201.

(1) Cfr. cl. A. Farges, *ibid.* pag. 198.

sicut vidimus generale phænomenum interferentiæ non officere objectivæ realitati propriorum sensibilibus, idem nunc sentiendum est.

12.UM
argumentum

12.um argumentum. Experimentum pueri cæci, cui a Gulielmo Cheselden, anglo chirurgo, oculorum albugo (*cataracta*) ablata fuit, passim objicitur adversus objectivitatem sensationis. Puer enim ille, qui cæcus natus fuerat, cum post operationem visum recipisset, putabat objecta omnia, quæ videbat, oculis adhærere, non secus ac objecta tactus organum contingunt. Nec poterat visu cognoscere figurarum prominentiam (*relieve*) et magnitudinem objectorum.

enodatur:

Sed respondetur hinc nihil posse concludi adversus proprium sensibilibus objectivitatem. Sane cæcus ille colores egregie percipiebat; et solum decipiebatur circa communia sensibilia, distantiam, figuram, magnitudinem, circa quæ facile contingit error, nec certum iudicium ex oculorum testimonio fieri potest, nisi post plures observationes ac tentamina et post exquisitum etiam tactus testimonium, educatio quædam et habitus rectæ æstimationis acquiratur. Simili modo respondendum erit, si quis objiciat illusiones visus circa relativam magnitudinem quarundam figurarum invicem comparatarum (1).

13.UM
argumentum

13.um argumentum præbet resolutio luminis albi in radios diversi coloris, et compositio illius ex iisdem. Jam vero radii hujusmodi, cum ex illis impressio albi coloris resultat, non mutantur in seipsis. Quomodo autem fieri potest, ut ex variis coloribus in se non mutatis, diversissima in potentia recte disposita representatio oriatur, nisi quia sensationibus istis reapse non respondet objectum tale, quale iisdem exhibetur? Et fortasse clarius id patet experimento disci, in quo series chartæ coloratæ secundum diversos spectri colores convenienter collocentur: si enim ejusmodi discus celerrime moveatur, unus albus color cernitur. Id autem cur ita fiat, nisi quia diversi colores illi simul excitant organum, vel speciem

in illo imprimant? Ergo representatio illa coloris albi subjectiva est, nec respondet objecto, prout est in se.

declaratur

Sed responderi potest phænomenum istud etiam ab adversariis nostris, qui lucem in puro motu vibrationum ætherearum reponunt explicandum esse, nec difficilius explicari admissa realitate objectiva, in qua lux formaliter constituitur. Dicent videlicet adversarii cum lucis albæ referunt oculi imaginem, diversas vibrationes, proprias diversorum colorum, unde lux alba coalescit, quasi in harmonicum concentum redactas esse, cum vero lux alba, prisma pervadens, in varios colores dispergitur, concentum illum abruptum. Nec nos id omnino negamus; neque enim necesse est, ut Scholastici, objectivam realitatem sensibilibus qualitatibus, varietatem istam motuum vibratoriorum respuant. Id unum contendimus, ut liceat nobis, donec contrarium demonstrent adversarii, præter vibrationes realitatem aliquam agnoscere, quæ varia sit pro varietate vibrationum, et vere in objecto sensibili reperiatur eo modo, quo a sensibus sanis et rite dispositis atque applicatis refertur. Et sic quemadmodum in singulis coloribus spectri solaris adest qualitas peculiaris coloris rubri, viridis, violacei, etc.; ita supponi potest, cum vibrationes singulorum colorum inter se conseruntur, et harmonice componuntur, quamdiu adest phænomenum visionis lucis albæ, qualitates ipsas diversorum istorum colorum inter se componi, et in compositam qualitatem lucis albæ coalescere. Qua facta hypothesi, salvatur valor objectivus sensationis in visione albæ lucis, et simul stare possunt omnes assertiones, quas Physici solidis argumentis probant circa vibrationum varietatem et divisionem lucis albæ in varios colores, et vicissim circa recompositionem illius ex his: et unice ruit hypothesis adversariorum, quos hic impugnamus, objectivitatem sensationum absque idoneis argumentis negantium.

Et hæc sufficiant de adversariorum argumentis, neque enim omnia minutatim persequenda sunt; et ex iis etiam quid de aliis sensibilibus judicandum sit, conicere licet. Plura si vis, apud Reverendum Dom. A. Farges require (1).

(1) Op. cit., 3.UM partie, paragr. 4 et 5.

(1) De quibus fuse Helmholtz, *Optique physiologique*... trad. par Emilie Javal et N. Klein, 3.UM partie, paragr. 28, pag. (554) 709. Paris, 1867. Cf. A. Farges, op. cit. pag. 189 seqq.

Argumenta quædam pro sensationis subjectivitate, a nonnullis petita ex *persistentia*, quam vocant, *impressionum et imaginibus consecutivis*, explicabuntur in sequenti articulo (1).

161. PROPOSITIO 2.^A Sententia negans sensibilia propria nostris sensibus apprehendi, prout in se sunt, gravissima offendit incommoda.

Sententia
negans sensibilia
propria nostris
sensibus
apprehendi,
prout in se sunt,
gravissima
offendit
incommoda.

Probatur 1.º Ex sensu omnium communi. Nemo enim est, si adversarios excipias, qui non putet, natura ipsa propemodum suadente, sensibilia propria eo modo, quo a sensibus sanis et rite applicatis renuntiantur, in corporibus reapse existere.

Dices fortasse, sensui communi in re philosophica non esse nimis concedendum; cum potissimum deceptum illum non semel fuisse nemo non ignoret, ut v. g. circa motum solis, circa existentiam antipodum, etc.—Sed respondebo, sensui communi semper esse habendam maximam reverentiam, donec contrarium probetur; multoque magis cum sermo est de capitalissima omnium quæstione, qualis est veritas cognoscitivarum facultatum, quæ nisi sarta tecta conservetur, ruit omnis Philosophia, ruunt scientiæ, inque earum locum succedit scepticismus cum omnibus suis sectariis.

Probatur 2.º Ostensum in *Logica* est, potentias cognoscitivas, ac nominatim sensus externos, per se ac natura sua circa proprium cujusque objectum esse veraces, nec decipi posse nisi per accidens, seu ex impedimento accidentalium. Atqui sensibilia propria sunt objectum proprium sensuum exteriorum, quæ nisi prout in seipsis sunt, perciperentur, sensus nostri nullatenus dici veraces possent. Ergo...

Consequentia egregia est. *Majorem* autem aflatim probatam reliquimus in primo hujus operis philosophici volumine (2). Itaque

Probatur seu potius declaratur *Minor per partes* α). Et primo quidem sensibilia, quæ dicuntur propria, sunt objectum

(1) Vide *Object.* 1.^{am} adversus secundam propositionem.

(2) Vide *Logicam Major.* num. 104, 105, 106 seqq., pag. 573 seqq.

proprium sensuum exteriorum, nempe lux cum coloribus respectu visus, sonus respectu auditus, etc. Sane vel habent sensus nostri objectum aliquod proprium, vel nullum. Non dices profecto nullum eos habere objectum; siquidem omnis potentia naturalis essentialem ac transcendentalem ordinem involvit ad actum, et consequenter ad objectum, quod actus attingit. Unde etiam alibi docuimus cum communi sententia Scholasticorum, potentias specificari per actus et objecta sibi propria (1). Quare potentia, cui nullum inest objectum proprium et proportionatum, re vera est aliquid pugnant in ipsis terminis. Jam si quod habent sensus externi objectum proprium, illud nec est, nec potest aliud esse, quam quod nomine sensibilis proprii venit. Scilicet visus ita natura comparatus est, ut *primo* solum referat lucem et colores, nec sensibilia, quæ vocantur communia, magnitudinem, motum, etc., potest unquam percipere nisi ratione coloris. Unde verissime concludendum est cum S. Thoma: *Manifestum est... quod finis potentia visiva est, cognoscere colores* (2). Idemque omnino dicendum est, ut per se patet, de auditu respectu sonorum, de olfactu respectu odorum, etc. β) *Nec minus patet alterum. Quid enim est veracem esse potentiam cognoscitivam, nisi eam referre objectum suum, prout est in se? Ita rem omnes intelligunt, et notat diserte S. Thomas: Veritas... non sic est in sensu, ut sensus cognoscat veritatem* (nempe eo speciali modo, quo eam cognoscit intellectus per actum iudicii) (3), sed in quantum veram apprehensionem habet de sensibilibus... *Quod quidem contingit ex hoc, quod apprehendit, vel iudicat res, ut sunt. Unde contingit falsitatem esse in sensu ex hoc, quod apprehendit, vel iudicat res aliter, quam sint* (4). Quod quia jam in *Logica* fuse declaratum est, cum exponeretur notio veritatis ac falsitatis, non debet nos diutius tenere. Cæterum ultro fatentur adversarii

(1) Vide *Ontolog.* num. 224, pag. 623; *Psycholog.* vol. 1.um, num. 48, pag. 201. Et lege testimonia S. Thomæ in postremo isto loco laudata.

(2) S. Thom. 7 p. quæst. 11, art. 2, ad 1.^{am}

(3) Recole dicta in *Logica*, num. 16, seqq., pag. 428 seqq.

(4) S. Thom. 1 p. quæst. 17, art. 2. Cfr. de *anim.* lib. 3, lect. 6, paragr. b; etc., etc.

nostros sensus, quantumvis sanos et recte dispositos, perpetuo aliter percipere illa, quæ propria sensibilia vocantur, ac proinde perpetuo decipi, et solum fide dignos esse circa communia sensibilia. Unde statuunt sensuum nullatenus esse testari, quomodo res sint in seipsis, sed tantum illas, fictis a se quibusdam quasi vestibus contactas, intellectui præsentare, ut ipse solus, quid vel quales vel quomodo sint, definiat. Hinc

Probatur 3.º Videtur rationi prorsus repugnare, ut sensus referant id, quod non est in objecto, et non attingant illud, quod est, pervertendo suum objectum. Atqui hoc plane asserit adversariorum opinio. Ergo...

Mejor constat; quia si ita se res habeat, præclara sane haberemus instrumenta cognoscendi, quæ nobis perpetuo illuderent, totumque genus humanum in gravissimo errore tenuissent circa prima cognitionis elementa, quibus nihil hactenus existimabatur evidentius, nihil cognitu facilius.

Minor etiam patet. Nam sensus referunt colores, sonos, sapes, etc., qui testantibus adversariis, non sunt extra subjectum ipsum sentiens, sed eorum loco tantum sunt motus quidam, quos nemo prorsus sentit. Motum enim amplio-rem ac minus velocem percipiunt sensus tamquam sensibile commune; motus vero istos minutissimos velocissimosque, in quibus recentiores reponunt essentiam priorum sensibilibus, nullus sensus apprehendit secundum propriam formam seu tamquam mutationes loci. Verbo, secundum sententiam, quam impugnamus, id quod a parte rei est purus motus, exhibetur a sensibus non sub forma motus, sed sub aliis formis mere confictis, corrupendo, ac pervertendo suum objectum.

Dices 1.º Sensus quidem apprehendunt motum; verum quia motus lucis et sonorum consistit in velocissimis vibrationibus, non possunt illum apprehendere sub propria forma et imagine, sed sub peculiari illa representatione ac forma, quam præ se fert visio lucis et colorum, atque auditio soni. — Atqui in hoc præcise est absurda corruptio objecti, quam modo objiciebam. Sane si in luce et sono nihil est nisi purus motus vibratorius, si hic propter suam velocitatem vel exiguitatem non potest a sensibus sub propria forma apprehendi;

ergo nihil prorsus deberent sensus isti referre, quia nihil esset, quod sibi proportionatum sit, et organum ad propriam motus perceptionem determinet. Quare apparet in sententia contraria sensus nostros esse ineptissima instrumenta, quæ id, quod nequeunt, prout est, percipere, corrumpunt; omnino sicut testis improbus, qui quod nescit fingit, ut mentiatur et decipiat.

Dices 2.º Sensus etiamsi referant aliquid, quod non est, vere tamen attingunt sub colore, sono, etc., subjectum ipsum coloratum, sonorum, etc., et etiam magnitudinem, ac cætera sensibilia communia, quæ in præcedenti articulo descripta sunt. Ergo nec sunt omnino mendaces, nec objectum suum corrumpunt.

Respondeo ad primum, subjectum coloratum, sonorum, etc., quatenus a colore, sono, etc., distinctum, non proprie attingi a sensu, sed a solo intellectu, quia est sensibile per accidens, quod eatenus dumtaxat dicitur sentiri, quatenus sentitur vere ac proprie aliud, cum quo illud est conexum quemadmodum declaravimus in superioribus. Quare si sensus nihil aliud reale attingunt, reapse carent objecto. Ad alterum vero respondeo hoc novo argumento.

Probatur 4.º Intelligi nequit, quo pacto magnitudo, extensio et reliqua sensibilia communia sint aliquid reale, prout a sensibus nostris apprehenduntur, secus vero sensibilia propria. Ergo aut utraque realia sunt, aut neutra.

Prob. antec. Quid, quæso, sunt sensibilia communia nisi ipsa sensibilia propria certo quodam modo se habentia? Sane magnitudo, prout apprehensa v. g. a visu, non est nisi color magis minusve extensus: numerus autem, color sæpius repetitus; motus, color mutans situm vel positionem ac distantiam respectu alterius colorati, et ita porro. Et simile quiddam dicatur de iisdem communibus sensibilibus, prout ab aliis sensibus percipiuntur. Et ratio est illa, quam in articulo præcedenti exposuimus, quia nullus sensus communia sensibilia attingit, nisi sub ratione ac forma sui proprii sensibilis, aliquo modo modificati. Ergo si propria sensibilia non sunt realia, minus sunt realia sensibilia communia, vel si sensibilia propria sunt vanæ sensus fictiones, idem iudicium ferendum est de communibus. Nam secundum stare non

potest, deficiente primo. Atqui inter sensibilia primum locum tenent propria, secundum autem communia. Ergo si tollas illa, hæc quoque ruunt. Nam ubi non est color, nec potest esse magnus minorve color, nec duplex, triplex... color, nec color in motu, in tali figura, etc. Atque hinc

Probatur 5.º Si vera est adversariorum sententia, vix posset intellectus noster quidpiam certo cognoscere, et scientiæ omnes ruerent: immo vero ipsa quoque argumenta, quibus illi nituntur evertere sensationum objectivitatem, nihil prorsus evincunt. Ergo sententia illa vera esse nequit.

Prob. antec. quoad primam partem. Ipsa experientia notum est, vel certe ex experientia probatur id, quod partim demonstravimus, partim demonstrandum inferius est, intellectum nostrum non uti speciebus aut ideis innatis, sed acquisitis et abstractis ex sensibilibus, ita ut omnis cognitio incipiat a sensibilibus, ac proinde ab exercitio sensuum, nec aliter possit inchoari series intellectionum nostrarum. Id nos docet Physica, Chimica, Physiologia cæteræque scientiæ naturales, quæ certe tractari nequeunt a cæcis et surdis cæterisque sensibus orbatis. Ergo nisi verax sit, et vere objectivum valorem habeat eorum testimonium, nihil intellectus facere poterit. Verbo intellectus est instar architecti, qui excitare scientiarum ædificium nequit, nisi apta ei ministretur a sensibus materia. Atqui materia ad scientias apta non est, nisi verum et reale atque objectivum valorem habeat: nec porro talia sunt ex adversariis sensibilia propria. nec in hac hypothesi talia esse possunt sensibilia communia, sicut ostendimus. Ergo in contraria sententia hominis intellectus se habebit, quasi omnibus careret sensibus, immo vero eo pejus, quo pejus quiddam est testis mendax, quam nullus testis, ac proinde scientiarum assecutio foret impossibilis. Hinc patet adversarii adductæ ad revocandam in dubium, aut etiam negandam veracitatem et objectivitatem sensuum, tandem innuntur testimonio eorundem sensuum. Ergo si hujusmodi testimonium fallax est, caretve objectivo valore, eodem vitio laboret subjectivistarum systema, necesse est.

Dices fortasse in adversariorum sententia non penitus privari intellectum adminiculo sensuum ad cognoscendas

vere res; quia ex eorum relatione saltem hanc veram elicere potest cognitionem, esse videlicet extra nos entia quædam, quæ tales gignant representationes; dici itaque posse naturales scientias nihil aliud reapse intendere, cum docent talia corpora tali colore, sono, sapore vel similibus proprietatibus prædita esse.—Verum dic mihi, sodes, quoniam per te hujusmodi representationibus nihil in objectis respondet, quod ita se vere habeat, num objectis insit saltem exigentia naturalis, ut has præcise, et non alias gignant representationes, vel nulla. Si nulla, re vera nihil cognoscis de talibus objectis, et cognitio tua etiam intellectualis nullum valorem objectivum habet. Si vero inest objectis exigentia hujusmodi naturalis gignendi certas aliquas ac determinatas representationes in sensibus nostris, in primis admittis ingens absurdum. Quid enim absurdum et inordinatum in natura esse potest, quam exigentia gignendi representationes pure illusorias? Unde nihil lucraris, admissa tali exigentia, quia nihil illa reale tibi circa naturam objectorum declarat. Vide ergo, quo deveniant omnes scientiæ physicae in tua sententia, quam profecto quis Kantianus, quis idealista, quis scepticus non vehementer approbet? Hoc enim vero vult Kantius, nos tantum cognoscere apparentias, realitatem vero sub illis latentem latere penitus; quod enim subjectiva necessitas hoc vel illo modo representandi procedat ex natura subjecti, vel ex objecti exigentia, non multum videtur referre. Idealista vero et scepticus facile hinc adducetur ad tollendam de medio realitatem omnem, quæ nonnisi sub ficto mendacis representationis velo nobis innotescere dicitur (1).

Probatur 6.º Adversarii vel sunt idealistæ ac criticismi sectatores, vel admittunt realitatem sensibilibus et corporei mundi, atque objectivum valorem cognitionum nostrarum, saltem intellectualium. Non disputamus hic cum primis, quorum doctrinam in *Cosmologia* et superius in hoc ipso volumine profligavimus (2). Adversus alios in hunc modum iterum argumentamur. Sententia negans objectivam realitatem

(1) Cfr. *Cosmologia*, num. 348, pag. 1172. Repones.

(2) Vide idealismum in *Cosmologiae* limine rejectum. Criticismum autem exclusimus supra num. 61, pag. 226.

proprium sensibilibus logice ducit ad idealismum et criticismum. Ergo rejicienda prorsus est.

Prob. antecedens. Ad idealismum et criticismum logice ducit uni potentie cognoscitivæ fidere, alteri fidem omnem detrudere. Atqui hoc facit adversarii nostri, dum tactum quidem objectum suum sensibile, prout est in se, apprehendere concedunt, negant cæteros quatuor sensus externos. Sane omnes sensus externi æque sunt instrumenta naturalia, æque dati ad cognoscendum suum quisque objectum proprium. Ergo qui mendaces ponit aliquos sensus, omnes pariter mendaces debet asserere, ac proinde impares ad corporeum mundum cognoscendum. Et qui negat objectivum valorem actibus unius potentie cognoscitivæ, logice tenetur negare actibus omnium potentialium. Nec vero quidpiam adversarii lucrantur respondentes infidum sensuum testimonium intellectus testimonio confirmari, tum quia si non sunt veraces sensus, non est ulla solida ratio intellectus veracitatem admittendi; tum quia intellectus non potest aliunde judicare de realitate mundi, quam ex testimonio sensuum. Ergo si sensus fidem non merentur circa mundi representationem, nec merebitur intellectus; tum denique quia nec potest mundi realitas probari ex eo quod, licet sensus fallantur circa realitatem propriorum sensibilibus, infallibiles dici possunt circa communia, jam enim ostendimus id dici non posse. Unde nihil mirum, si nonnulli vi consequentiae adacti, de ipso motu idem sentiant, quod de propriis sensibilibus (1). Ergo adversariorum sententia logice ducit ad idealismum et criticismum.

Resque vel ex eo confirmatur, quod idealismi in recentiori ætate auctor, Berkeleyus, ex doctrina Lockii, negantis realitatem objectivam propriorum sensibilibus, videtur

Adversariorum
doctrina
idealismum
et scepticismum
recentiori peperit

(1) «Le mouvement, inquit A. Fouillée, voilà la grande idole de la science moderne, mais ce n'est toujours qu'une idole; ou veut en vain nous la faire adorer, comme le fond même de la réalité. C'est le Jupiter ou le Jehovah de la physique! Plus rationnelle et plus vraie est l'opinion qui réduit, selon la pensée de Kant, d'Hamilton et de Spencer, les mouvements du dehors, comme les sensations du dedans, à de simples symboles d'une réalité cachée». Fouillée, *L'avenir de la métaphysique*, pag. 153, 154.

inductus esse ad negandam existentiam corporei mundi (1). David vero Hume eandem doctrinam usque ad universalissimum scepticismum perduxit, cujus insistens vestigiis Emmanuel Kantius criticismum suum adornavit, in quo transcendentalis idealismi et pantheismi aliorumque errorum putidissima germina continentur. Qui vero idem illud principium professi, naturalem inferre consequentiam noluerunt, ejurando corporum realitatem; tabulam aliquam perflugii adversus insolescentes idealismi scepticismique impetus querere iterum iterumque coacti sunt, pontem sollicite excogitantes, per quem emergere ex suo, in quo sese voluntarie incluserant, subjectivismo, et ad solidam objectorum

Multiplex pars
ab adversariis
excogitatus
ad emergendum
e subjectivismo

(1) Vide Fouillée, *Histoire de la Philosophie*, chap. 6.ème, paragr. 2, pag. 342, 343. Sed prestat audire doctissimum Cardinalem Gonzalez: «Locke habia dicho: los colores, el sonido, el sabor, con todas las demás cualidades secundarias, son meras afecciones subjetivas, y no les corresponden cualidades reales y objetivas fuera de nosotros. Berkeley dijo: no hay razón alguna para conceder á las cualidades primarias, extension, figura, movimiento, etc., lo que se niega á las secundarias. En el orden ideal y cognoscitivo, no hay diferencia entre las cualidades primarias y las secundarias; unas y otras no son para nosotros más que ideas ó representaciones, y en tanto existen en cuanto las percibimos. Así, pues, lo que llamamos cualidades de los cuerpos, objetos externos, cosas sensibles, son nuestras mismas ideas y representaciones: y como quiera que las ideas son puramente pasivas, son productos ó efectos de la actividad de nuestro espíritu, siguese de aquí que el espíritu es quien produce las cosas externas, las cosas que llamamos materiales, produciendo las ideas. Luego no existe más realidad verdadera que la realidad del espíritu... La teoría de Loke acerca de la substancia se prestaba también al desarrollo idealista de Berkeley. Locke habia dicho: la idea de substancia es la idea de ciertas cualidades sensibles que percibimos como coexistentes; la substancia externa y material, como realidad distinta de las cualidades sensibles que percibimos como existentes y coexistentes en ella, no existe para nosotros. Berkeley dice: Si la substancia material no tiene más realidad objetiva que la que corresponde á las cualidades sensibles, puesto que éstas se resuelven en ideas y sensaciones producidas por el espíritu, siguese de aquí que no existe realmente ó fuera del espíritu la materia, la substancia material, como no existen las cualidades sensibles con cuya idea y representación coincide y se identifica la idea de la substancia, segun Locke». Card. Gonzalez, *Historia de la filosofía*, tom. 3, num. 33, pag. 368, 370.

ipsorum realitatem accedere liceret. Pons vero adhuc inventus est nullus, qui ad primos adversariorum ictus non illico corrueret in terram.

p. bona Cartesio,

Cartesius, quem præter suos secutus est Romagnosi (1), existimavit certitudinem de reali corporum existentia ratiocinio deduci tamquam effectum ex causa; quia videlicet sensationum sive *idearum*, ut ait, rerum sensibilibium causam aliquam esse oportet, ea vero nulla alia potest esse præter ipsam corporum existentiam (2). Hæc opinandi ratio, quam *theoriam inferentia* vel *illationis* dicunt, placuit quoque recentioribus temporibus Victori Cousino (3).—Verum conclusio hæc, in doctrina subjectivistarum non tenet. Si enim sensationibus vel perceptionibus nullus terminus realis extra nos respondet, cur non est Deus causa pure efficiens (non objectiva vel terminativa) perceptionum sensibilibium, sicut potest certissime esse? An quia causa efficiens debet esse proportionata ipsis perceptionibus? Verum nec corpora ipsa, inquam, sunt causa proportionata in sententia Cartesii, quia causa vere proportionata hujusmodi perceptionibus illa solum esse potest, quæ prædita sit proprietatibus illis coloris, saporis, etc., quæ in sensibili representatione relucent; secus enim ratio non est, cur ejusmodi proprietates in actu sensationis appareant. An dices ideo causam istarum representationum debere esse corpora, quia illæ aliquid extensum exhibent?—Sed undenam scis corpora esse extensa, nisi præcise ex sensibili representatione, et quidem ratione propriorum sensibilibium coloris, resistantiæ, etc.? Ergo si hujusmodi perceptio-

(1) Romagnosi, *Che cosa è mente sana* part. 1, parag. 5. Vide Giandomenico Romagnosi e Baldassare Poli, *Supplemento al Manuale della Storia di Guglielmo Tennemann*, num. 434 pag. 794. Milano, 1836.

(2) Vide Descartes, *Medit.* 6.^a

(3) «La sensation, inquit Cousin, est un phénomène de conscience. Or, si ce phénomène est réel, nul phénomène ne pouvant se produire sans cause, la raison nous force de rapporter le phénomène de la sensation à une cause existante; et cette cause n'étant pas le moi, il faut bien, l'action de la raison étant irrésistible, rapporter la sensation à une autre cause, étrangère au moi, c'est-à-dire extérieure». Apud Eliam Rabier, *Leçons de Philosophie. Psychologie*, pag. 417. Paris, 1884.

est pure subjectiva sentientis modificatio, non potest jure statui corpora esse extensa, nec jure negatur aliam præter illa dari causam, unde corporeæ representationes efficienter procedere queant. An demum recurres ad veracitatem Dei? Verum si non repugnat veracitati Dei perceptiones propriorum sensibilibium, quantumvis videantur objectivæ, non esse nisi subjectivas modificationes, quibus nihil extra mentem respondeat, cur magis repugnabit corpora vel non esse extensa, vel non esse causam efficientem sensationum? Denique illud notare juvat, bruta profecto nosse realitatem objectorum sensibus perceptorum, nam illa appetunt, et quærunt, vel refugiant, prout sibi bona vel mala apprehendant. Et nihilominus bruta utpote intellectu carentia, discurrere nequeunt. Ergo cognitio realitatis corporum ratiocinio tribui non potest.

Mallebranchius, cum statuisset realitatem aliorum entium finitorum incertam esse ex eo, quod directe a nobis non apprehenditur; conclusit eam certo affirmari non posse nisi per fidem in Deum, in quo omnia videamus (1)—Hæc tamen doctrina procul dubio falsissima est, et contra omnium experientiam, et ontologismum continet, ideoque inferius, cum de ontologismo disputabitur, fusius rejicienda est.

Thomas Reid, et ab eo creata schola Scotica confugit ad instinctum quemdam cæcum naturæ: putavit enim humanam mentem, cum sensibilibus aliqua representatio occurrit, ex lege primigenia spiritus nostri per *suggestionem* quandam vel *inspirationem* aut *naturalem revelationem* atque *ineluctabilem instinctum*, et quasi per quoddam *incantamentum*, ut scripsit Royard-Collard, adduci ad asserendam corporum

Mallebranchio,

Thomas Reide.

(1) Mallebranche, *Recherche de la vérité*, liv. III, part. 2. Vide Fouillée, *Histoire de la Philosophie*, 3.me part. chap. 3, parag. III, pag. 282, 283.

«Il n'y a que la foi, inquit Malebranche, qui puisse nous convaincre qu'il y a des corps... Or la foi m'apprend que Dieu a créé le ciel et la terre, que l'Ecriture est un livre divin et que ce livre en son apparence me dit positivement qu'il y a mille et mille créatures. Donc voilà toutes mes apparences changées en réalité. Il y a des corps, cela est démontré en toute rigueur, la foi supposée». Mallebranche, *Entretiens*, VI, 8.

existentiam ex eo, quod effectus causam necessario postulet (1).—Verum si representationes nostrae sensibiles reapse pure subjectivae sint, cur caeco instinctui obediendum est? Idealistae quoque et sceptici non negant nos ex ineluctabili naturae propensione duci ad corporum existentiam asserendam; nihilominus negant propensionem illam rationabilem esse fideque dignam, propterea quod facultates nostrae cognoscitivae nequeunt res, prout sunt in seipsis, referre. Ergo pons iste caeci instinctus infirmissimus est. Praeterea vel sunt rationes ad sequendum hujuscemodi instinctum, vel non. Si non sunt, non est illi fides adhibenda. Si sunt, aequae debent valere ad asserendam objectivitatem perceptionum cujuslibet potentiae cognoscitivae. Discrimen ergo circa naturalem veracitatem velle inducere in potentiis cognoscitivis, est idealismi causam agere.

Verum nec vacat, nec necesse est referre, ac refutare modos omnes, quos, deserta veteri sensus communis via, recentiores excogitarunt ad corporei mundi realitatem ab idealistarum oppugnationibus vindicandam (2).

162. PROPOSITIO 3.^A Sententia negans sensibilia propria nostris sensibus apprehendi, prout in se sunt, rejicienda est, ejusque loco sensationis objectivitas asserenda cum S. Thomae et Scholasticorum doctrina.

Probatur tamquam corollarium duarum praecedentium propositionum. Ea doctrina procul dubio tenenda est, quae cum non ostendatur in se repugnans, innitur auctoritati sensus communis, et necessaria prorsus est ad tuendam facultatum cognoscitivarum veracitatem. Atqui talis est doctrina communis Scholasticorum, realitatem propriorum sensibilibus vel objectivitatem sensationum nostrarum asserens. Ergo haec doctrina, donec absurda ostendatur, firmissime tenenda est, et contraria rejicienda.

(1) Vide Cardin. Gonzalez, *Historia de la Filosofia*, tom. 3, num. 79; Rabier, *Psychologie*, pag. 414. Cfr. Romagnosi et Poli, loc. nuper citat. paragr. 49.

(2) Confer, si lubet, Maine de Biran, Rarbie et alios apud clarissimum D. A. Farges, op. cit. pag. 41 sequq., 53 sequq.

Assertur
sensationis ob-
jectiva realitas.

Major mihi indubitabilis est. Nam in tanta scepticismi, criticismi, pantheismi aliorumque errorum colluvie, post religionis et ordinis moralis perniciem nihil magis timendum cavendumque diligentissime puto, quam quidquid facultatum cognoscitivarum valeat veracitatem labefactare.

Minor etiam patet. Primo enim, quae adversus veterum doctrinam objiciuntur, non probant illius absurditatem et falsitatem; sed si quid concludunt, id unum ut summum evincunt, quaedam phaenomena physica, non satis explicari secundum illam sententiam. Quod certe mirandum non est, quia cum naturalium scientiarum cultores, si paucissimos excipias, Philosophiam scholasticam penitus ignorent, aut certe non ament, vix ceperunt adhuc applicari principia illius ad explicationem phaenomenorum. Ceterum non apparet, cur phaenomena ista nequeant commode explicari, admisa Scholasticorum sententia: illi enim non negant omnino motus vibratorios in lumine et sono, quemadmodum interdum supponi ab adversariis nostris videtur, sed tantum negant lucem et sonum in solis ejusmodi motibus essentialiter sita esse. Quare de motibus vibratoriiis et undulationibus, quarum modum et leges docent Physici, possunt illi, quidquid necessarium est ad explicanda phaenomena, mutuari, iis praeterea adjectis, sine quibus stare veracitas facultatum cognoscitivarum nequit. Quam penitus periclitari, ni admittatur objectiva propriorum sensibilibus realitas, satis, puto, demonstratum manet. Quae cum ita sint, explicatio phaenomenorum ex solis motibus vibratoriiis, manca et insufficientis sit, oportet, nec plena unquam erit, donec ex Scholasticorum doctrina aliquid addatur, quo illa non solum secundum considerationem physicam et physiologicam, sed etiam secundum considerationem psychologiam convenienter declarentur.

163. PROPOSITIO 4.^A Sensibilia propria, prout sensibus nostris apparent, sunt actus quidam vel formae activae seu energiae corporibus inhærentes, quae jure merito dicuntur qualitates per se sensibiles.

Dicitur in propositione *prout sensibus nostris apparent*, ne sit ambigendi locus, et ne quis assertionem nostram perpetram detorqueat ad motum vibratoriorum, quem certe realiter

Sensibilia
propria sunt
actus, formae
vel energiae

corporibus in-
haerentes,
quae jure merito
dicuntur
qualitates per se
sensibiles.

corporibus inesse concedunt adversarii. Nos autem probavimus sensibilia propria esse aliquid a motu distinctum; non enim sensibus nostris in perceptione hujusmodi sensibilibus apparet motus, sed aliquid aliud, et illius nunc naturam secundum rationem, qua nobis apparet, inquirimus. Propositio vero non est nisi corollarium praecedentis.

Probatur. Sane sensibilia propria, prout in sensatione praesentantur, non sunt aliquid pure subjectivum vel phaenomenicum, sed reale, ut jam probatum est. Ergo sunt aliquid extra nos. Non autem sunt profecto alibi, quam in ipsis corporibus, sive cum ipsis identificata, sive realiter distincta tamquam accidens eorum, de quo nunc non est disputandum. Nam vel nullatenus cognoscimus corpora, vel si cognoscimus, non aliter cognoscimus nisi mediis sensibilibus propriis, ut per se patet. Ergo si sensibilia sunt reale quiddam in corporibus existens, sunt certissime actus aliquis vel forma corporis; non enim sunt materia prima ipsius, quae nec esse, nec cognosci per se potest, ut alibi docuimus. Sunt porro actus vel formae quaedam activae, nimirum energiae, quia non percipiuntur, nisi praevie agant, speciem immittendo in organa propria: quare debent esse virtutes quaedam reales corporum. Hinc tandem sequitur sensibilia jure merito appellari qualitates per se sensibiles: qualitates quidem, tum quia per eas corpora dicuntur *qualia*, vel certo modo affecta; tum quia, cum sint activitates quaedam vel energiae, in accidentium numero et in praedicamento qualitatis reponendae sunt. Ab Aristotele vero, quem secuti sunt communiter Scholastici, revocatae sunt, ad tertium membrum quadripartitae suae divisionis qualitatis. Dicuntur autem per se sensibiles, quia ad eas directe terminantur sensationes, et quidem non secundario, sicut ad sensibilia communia, sed primario, quia ratione sui vel per propriam speciem percipiuntur.

Definitio ac
divisio qualitatis
per se sensibilia

Qualitas ergo sensibilis defini potest qualitas immutativa sensus in ordine ad sui apprehensionem; ac dividitur in tot species, quot sunt virtutes vel energiae, quae movere aliquem ex sensibus externis queat ad peculiarem suum actum sensationis. Nempe lux et color est qualitas immutativa visus (1).

(1) Cfr. S. Thom., 1 p., quest. 67, art. 3; 2^a dist. 13, quest. 1, art. 3.

sonus qualitas immutativa auditus, et ita porro. Difficilius autem forte resolvitur, utrum istae sint qualitates ordinis mechanici, an vero alterius ordinis, quia nondum satis earum natura cognoscitur. Si sermo sit de tactu, facilius fortasse concedi potest ejus objectum, saltem quandoque, esse aliquid mechanicum. De ceteris autem sensibus non ausim idem concedere; quia sic videremus favere adversariorum sententiae, qui qualitates istas reponunt in solo motu. Sane eo ipso quod probatum sit sensibiles qualitates, quamvis cum motu connectuntur, in motu tamen formaliter non consistere, sed in aliqua alia entitate; sequi videtur hujusmodi entitatem alterius esse ordinis, nam omnis mechanica realitas tandem ad motum revocatur, quia vel est motus vel causa dumtaxat motus vel ejus effectus. Atqui qualitates sensibiles nec sunt formales motus, nec a solo motu gignuntur, nec eorum effectus habent speciem solius motus. Verum de qualitatibus istis singillatim aliquid amplius dicitur, cum de singulis externis sensibus disputandum erit (1).

Utrum sint actus
quidem
pure
mechanici,

Itaque qualitates sensibiles sunt energiae actuosae, habentque suas actiones vel influxus reales circa organum sive immediate, cum nempe ut percipiuntur, immediatum requirunt contactum, sicut v. g. in gustu, sive mediate videlicet alterando prius medium, per quod propagatur: nam influxus propriorum sensibilibus non aliter propagatur nisi alterando successive medium. Istud porro medium propagationis, si sermo sit de spatiis interplanetariis, dicitur esse subtilissima et imponderabilis materia, *aether*: idemque medium in terra et ejus atmosphaera assignatur ab iis, qui atomos et moleculas corporum, inter se penitus discretas, aethere quaquaversus circumdari autumant. Qui vero corporum realem continitatem, saltem imperfectam, tumentur, huic opinioni assentiri non possunt, docentque ipsam materiam ponderabilem esse medium propagationis, quod pro majori minorive densitate magis minusve resistere valet alterationi vel actioni a corpore luminoso, sonoro, etc., exercitae.

et quo-
modo agant in
sensus.

Admittendum tamen omnino in qualitatibus sensibilibus, ac nominatim in luce ac sono, dari vibrationes et undulationes, et praeterea propagationem, quae per alterationem

(1) Vide supra, pag. 409.

successivam medi peragitur, motum etiam translationis importare. Unde illud sequitur (quod probe notandum est, ne a Scholasticorum doctrina gratis et injuria abhorreant naturalium scientiarum cultores), leges vibrationum, quas Physici docent, posse locum habere quamvis simul cum illis aliqua alia qualitas adsit in propriis sensibilibus, ad quam sensationes terminentur, atque adeo in hac, quam tuetur, sententia stare omnes prorsus formulas, quas viri peritissimi post accuratam phaenomenorum observationem statuerunt (1). Id solum negamus, essentiam ipsam sensibilibum propriorum in vibrationibus undulationibusque sitam esse; sive interea vibrationes istae propter alterationem, quam in materiam inducere possunt, sint causae qualitatum hujusmodi, sive potius harum sint illae effectus, quam controversiam sapientioribus definiendam committo. Nec dicas sententiam istam redolere Newtoniam emissionis theoriam.—Nam quamvis lucis v. g. influxus propagatur per totum spatium medium, alterando illud, haec tamen alteratio non importat diffusionem substantiae ipsius corporis luminosi, sed tantum actionem productricem qualitatis, luminis, vel status cujusdam peculiaris, quae ex energia luminosa proficiscitur, fere sicut calidum corpus per actionem alterativam, quae vulgo calefactio dicitur, producit qualitatem caloris (2).

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

164. *Objic. 1.º* Sonus et color v. g. est aliquid, quod auditur, et videtur. Ergo est in essentia eorum positum, ut sentiantur, nempe ut primus audiatur, alter videatur, ac proinde sunt aliquid, quod per subjectivum actum compleatur, et prout tale constituatur. Sonus igitur et color nullibi existunt nisi in actu subjectivo, quo sentiuntur (3).

Respondeo dist. Major. Sonus et color est aliquid, quod auditur, et videtur, sive actu sive potentia, id est aliquid

(1) Cfr. Zanon, *Analisi delle ipotesi fisiche*, Parte 2.^a, num. 112, 113.

(2) Vide Rev. Dom. Rubbini, *Lezioni di Fisica, Ottica*, lez. 33, num. 2-5; Zanon, *Analisi delle ipotesi fisiche*, parte 2.^a cap. 2, num. 106-115, pag. 279 seqq.

(3) Vide apud cl. Farges, *L'objectivité*, etc., pag. 163, 164.

audibile et visibile, conc.; est aliquid quod actu auditur, et videtur, quasi actum ipsum auditionis et visionis involvat, *neg.* Et *nego* omnes consequentias, donec ab adversariis probentur.

Objic. 2.º Quamvis perceptio sensibilibum propriorum non sit objectiva, sed pure subjectiva, nihil timendum est objectivo valori cognitionum humanarum, si Angelici doctrina teneatur. Intellectus enim noster ex Aquinate, licet utatur speciebus et imaginibus idealibus (verbo nimirum) ad objecta cognoscenda, non tamen directe et immediate ipsas species atque imagines percipit, sed objecta ipsa in seipsis. Ac proinde secundum S. Thomam actus intellectus est essentialiter objectivus. Ergo possumus quidem negare objectivitatem sensationum nostrarum, quin vel in idealismum incidamus, vel ne hilum quidem periclitetur valor objectivus cognitionum (1).

Respondeo neg. suppositum antecedentis, nimirum quod *negata* objectivitate sensationis circa propria sensibilia teneri possit objectivitas intellectionis, sive ex mente S. Thomae, sive secundum rei veritatem, Et *neg.* etiam ultimum consequens. Sane generalis est doctrina S. Thomae super veracitate potentiarum cognoscitivarum et generalis pariter ratio, in qua eam fundat Angelicus (2). Ergo perperam Aquinatis patrocinium invocant, qui objectivitatem perceptionum sensibilibum pessum dantes, objectivitatem intellectionis sartam tectam conservare conantur. Objectivitas intellectionis sequitur necessario ex veracitate intellectus nostri, quae vicissim necessario prorsus supponenda est ad omnem scientiam sive naturalem sive supernaturalem, et propterea etiam probari

(1) Ita cl. M. Domet de Vorges, qui post fuse probatam ex mente S. Thomae objectivitatem intellectuum cognitionum, quam nemo inter Scholasticos in dubium revocat (pag. 236-238), ita tandem concludit: «Nous pouvons donc être très faciles aux concessions sur la perception purement sensible. Ceux qui ne voient dans la perception qu'un fait de sensation, peuvent croire que tout est perdu, si la sensation n'est pas rigoureusement exacte; ceux qui sous l'image du sens savent distinguer la perception du fait intelligible, savent que rien n'est compromis». Op. cit. pag. 238.

(2) Vide *Logicam Majorem*, num. 104, pag. 573, 1209.